

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra Speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Člověk s mentálním postižením jako člen katolické komunity

Man with intellectual disability as a member of the Catholic
community

Bc. Soňa Koubská

Vedoucí práce: PhDr. Monika Mužáková, PhD.

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Člověk s mentálním postižením jako člen katolické komunity“ vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Lučice, 14. 7. 2015

.....

Děkuji PhDr. Monice Mužákové, PhD. za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá postavením člověka s mentálním postižením v katolické komunitě. První část studie představuje ve dvou kapitolách teoretická východiska, která vytváří předpoklad pro druhou, výzkumnou část práce. Stěžejním tématem teoretické části je problematika integrace lidí s mentálním postižením do katolické komunity. Praktická část interpretuje a analyzuje získané poznatky na základě provedených rozhovorů s lidmi s mentálním postižením i s lidmi bez postižení, kteří jsou součástí konkrétní katolické komunity.

Klíčová slova

člověk s mentálním postižením, duchovní život, katolická komunita, spiritualita, víra

Annotation

My bachelor dissertation deals with position of people with intellectual disabilities within Catholic community. The first part of the study in its two chapters presents theoretical starting points, which create basis for the next- research part of the study. The main topic of the theoretical part are problems of integration of people with intellectual disabilities into Catholic community. The practical part interprets and analyses findings gained from dialogues with people with intellectual disabilities and other people who are part of the concrete Catholic community.

Keywords

Catholic community, faith, man with intellectual disabilities, spirituality, spiritual life

Obsah

1 Úvod.....	6
2 Katolická víra jako jedna z možných duchovních cest.....	8
2.1 Katolická víra.....	8
2.2 Víra, spiritualita, duchovní cesta.....	9
3 Člověk s mentálním postižením a katolická komunita.....	13
3.1 Přístupy církve k lidem s mentálním postižením.....	15
3.2 Problémy integrace lidí s mentálním postižením do katolické komunity.....	17
3.3 Přijímání svátostí u lidí s mentálním postižením.....	20
3.4 Evangelium a lidé s mentálním postižením.....	22
4 Výzkumná část.....	25
4.1 Metodika.....	25
4.1.1 Cíl výzkumu.....	25
4.1.2 Metoda výzkumu.....	25
4.1.3 Strategie výzkumu.....	26
4.1.4 Výzkumný problém a výzkumná otázka.....	26
4.1.5 Realizace výzkumu.....	27
4.1.6 Interpretace a analýza rozhovorů.....	29
4.1.7 Výsledky výzkumného šetření.....	52
5 Závěr.....	55
6 Seznam použitých informačních zdrojů.....	57
6.1 Seznam literatury.....	57
6.2 Internetové zdroje.....	59
7 Seznam příloh.....	61

1 Úvod

Předkládaná práce otevírá téma, které se zabývá člověkem s mentálním postižením. Člověkem, který je členem konkrétního náboženského společenství – katolické komunity. Člověkem hledajícím smysl života, životní hodnoty, sám sebe, ale i Boha.

Cílem této práce je zjistit, jaký vliv má katolická komunita na člověka s mentálním postižením, tedy jakým způsobem je v ní ukotven, jak to vnímá on sám, ale také jeho okolí.

Na základě rozhovorů s věřícími lidmi s mentálním postižením a s lidmi, kteří jsou účastni na věcech jejich duchovního života, nahlíží tato studie do světa lidí s mentálním postižením v konkrétní katolické komunitě, zkoumá a interpretuje postoje lidí s mentálním postižením k jejich víře, k postavení v katolické komunitě, k duchovnímu a náboženskému světu jako takovému. Zároveň umožňuje lidem s mentálním postižením vstoupit do dialogu, být vnímán a mít možnost spoluprožít a nahlédnout věci z jiné než každodenní perspektivy.

Důvodem, proč se tato studie zabývá právě problematikou vlivu víry a náboženství pohledem člověka s mentálním postižením, je fakt, že tomuto tématu není v České republice věnováno příliš pozornosti.

Člověk s mentálním postižením samozřejmě má a dostává příležitost výběru své vlastní duchovní cesty. Pokud se stane členem nějakého náboženského směru, má také on svou osobní zkušenost s vírou. Jeho myšlenky a názory by neměly zůstat skryty jen jeho vlastnímu světu. I toto je tedy důvod volby tématu.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou hlavních částí. První teoretická část je dále členěna do dvou kapitol, které svým obsahem těsně navazují na výzkumnou část práce. První kapitola se zabývá fenoménem katolické víry, zejména objasňuje několik důležitých pojmů, které se dotýkají duchovních potřeb každého člověka, tedy i člověka s mentálním postižením.

Druhá kapitola se věnuje problematice postavení člověka s mentálním postižením v katolické komunitě. Text na základě prozkoumaných informačních zdrojů odpovídá na otázky, jakým způsobem je člověk s mentálním postižením vnímán katolickou církví, jakým způsobem katolická církev u nás i v zahraničí přistupuje k věřícímu člověku s postižením a jakou mu nabízí péči a podporu z hlediska naplnění jeho duchovních potřeb.

Druhá, výzkumná část bakalářské práce odpovídá na základě provedených rozhovorů na hlavní výše zmíněný výzkumný problém této práce.

2 Katolická víra jako jedna z možných duchovních cest

První část této kapitoly stručně představuje hlavní pilíře katolické víry. Druhá část textu je věnována objasnění a přiblížení termínů, které jsou vlastní nejenom katolické víře, ale téměř každému náboženství či náboženskému směru a hrají také důležitou roli ve výzkumné části bakalářské práce. Jsou to pojmy *víra*, *duchovní cesta* (*duchovní život*) a *spiritualita*.

2.1 Katolická víra

Jako většina náboženství a náboženských směrů je i katolictví způsobem života, kterým nahlížíme do sebe, máme díky němu určitý způsob myšlení, chápání. Podstatou katolické víry je víra v Krista jako živého, vtěleného Syna Božího, který se stal člověkem. Skrze něj lidé věří v Boha.

Katolicismus je způsob křesťanského náboženského života a myšlení, který vznikl na základech západního křesťanství v souvislosti s reformací a v reakci proti vzniku protestantismu v 16. století. Katolická církev je charakteristická svou věností k římskému biskupovi (papežovi), proto bývá někdy označována jako římskokatolická (Vojtíšek, 2004).

Náboženský život římskokatolických křesťanů zahrnuje nedělní bohoslužby se čtením a výkladem biblického textu a sedm svátostí: svátost eucharistie (svaté přijímání), křest, biřmování, smíření (na základě pokání), svátost manželství, svátost pomazání nemocných olejem a svěcení jáhnů, kněží a biskupů. Tyto obřady spadají do veřejného prožívání náboženského života. Osobní zbožnost římskokatolického křesťana může být také obohacena prožíváním svátků a poutí k význačným místům (tamtéž).

Ať už je postoj současné společnosti ke katolické víře jakkoli rozpolcený (a to i mezi samotnými katolíky), je známo, že toto náboženské hnutí má v současné populaci stále veliké zastoupení.¹

2.2 Víra, spiritualita, duchovní cesta

Řekne-li se *víra*, každý z nás si pod tímto slovem představí na základě svých osobních zkušeností něco jiného. Důležitou roli při definici víry hrají také naše prožitky, hodnoty a osobní perspektiva. Pojem víra můžeme uchopit jako filosofický, abstraktní pojem a charakterizovat ho poté jako naději, možnost, proces, budoucnost. Velmi často se však dává do souvislosti s křesťanstvím.

Naše práce zkoumá člověka s mentálním postižením v katolické komunitě. Uvádíme zde tedy pro pochopení definici víry, tak jak ji ve své knize *Žít s tajemstvím* zmiňuje významný katolický kněz, filosof, teolog, sociolog a religionista Tomáš Halík. Ten hovoří o víře takto: „*Víra, jak jí rozumím já, je schopnost vnímat skutečnost jako oslovení: snaha naslouchat, učit se, porozumět, být připraven odpovídat...víra je pro mě síla, energie, která přetváří život z monologu v dialog...víra povzbuzuje člověka, aby překročil hranice svých vlastních zájmů a podíval se sám na sebe a na své životní situace z určitého nadhledu...*“ (Halík, 2013, s. 14 - 15).

Současný papež římskokatolické církve (František) vnímá víru jako dar, říká, že „*víra je dar a nelze ji studovat. Studují se věci víry k jejímu lepšímu chápání, ale studiem nikdy k víře nedojdeš. Víra je darem Ducha svatého. Obdarováním, které přesahuje každou přípravu. A tento dar přichází krásným přičiněním maminek a babiček, krásným přičiněním žen v rodině.*“ (Radio Vaticana, ©2003-2015).

¹ Římskokatolická církev je největší organizovanou náboženskou skupinou v České republice. Podle sčítání lidu z roku 2011 se k ní hlásí 1 082 463 obyvatel (tj. 10,37 %).

V posledních letech ve světě výrazně vzrostla frekvence užívání slova *spiritualita*. Význam samotného slova *spiritualita* je odvozen z latinského slova *spiritus*, které bývá překládáno jako duch nebo dech, nebo od slova *spirit(u)alis*, které označuje duchovní nebo duševní. Oba tyto latinské termíny pocházejí ze slovesa *spirare*, což znamená dýchat (Kraus, 2005).

Mc Grath (2001) při definování spirituality vychází z hebrejského slova *ruach*, které bývá překládáno jako duch, dech, vítr. Spiritualita je pak podle něj něčím, co má schopnost oživit a podnítit v nás víru, podnítit v nás to, co víru žene a motivuje. Spiritualita prohlubuje a zdokonaluje život věřících. Mc Grath (tamtéž, s. 14) uvádí také definici křesťanské spirituality, tato „*se týká hledání naplněné a autentické křesťanské existence, zahrnující spojení základních myšlenek křesťanství a veškerých zkušeností týkajících se života na základě křesťanské víry a v jeho sféře.*“

Říčan (2002) chápe spiritualitu jako vnitřní prožitek, na základě něhož člověk jedná určitým odpovídajícím způsobem.

Smékal (2005, s. 86) definuje spiritualitu jako „*způsob praktikování duchovního života, jako pravé víry v transcendenci, souhrn způsobů vyjadřování vztahů k posvátnu nebo vztahování se k Bohu.*“

Dalším důležitým pojmem, který bývá užíván v souvislosti s křesťanstvím, je termín *duchovní život*, popřípadě *duchovní cesta*. Člověk, ať už je věřící či nikoli, je s tímto pojmem konfrontován. Již samo slovo *cesta* či *život* určuje dimenzi tohoto termínu, ohraničenou jednak časem a jednak prostorem. Je tedy na každém z nás, kdy a zda vůbec na tuto cestu vykročí, jaký způsob myšlení si vybere a kam bude jeho cesta, jeho život směřovat.

Termín *duchovní cesta* smysluplně vystihuje např. Marta Foučková (Regenerace, ©2003), která se zabývá jednak psychologií náboženství a jednak se sama vydala na duchovní cestu prostřednictvím mystiky. Foučková tvrdí, že jsme poutníci časem a prostorem a jenom přecházíme z jedné existence do druhé. V životě jsou chvíle, kdy si uvědomíme, že nepatříme hmotě a že náš trojrozměrný svět pouze drží a nabízí více utrpení než radosti. Pak začínáme hledat. Z neznalosti se často chytáme všemožných příležitostí, jak se rychle zbavit těžkostí. Oslovují nás i zvláštnosti z oblasti nadmyslových jevů. Domníváme se, že některé praktiky mohou vynést k zasvěcení a vyřešit nesnáze života (tamtéž).

Tato slova nás mohou vést k několika zamyšlením a otázkám. Např. jakým způsobem vnímají věřící lidé s mentálním postižením své postižení nebo zda a proč v katolické víře vidí řešení svých starostí a problémů. Odpovědi na tyto a další otázky se pokusíme objasnit ve výzkumné části této práce.

Zajímavé myšlenky o duchovním životě člověka nalezneme také u Henriho Nouwena, holandského teologa, který působí zejména ve Spojených státech amerických. Nouwen (2012) je přesvědčen, že žít duchovním životem znamená zejména dospět k uvědomění si vnitřních postojů, které zaujímáme jednak k sobě samým, k druhým, ale také k Bohu.

Katolická víra je jedním z mnoha možných průvodců naším duchovním životem. Zde se nám nabízí otázka, proč se člověk s mentálním postižením vůbec na tuto cestu vydává.

Odpověď můžeme nalézt opět v myšlenkách Tomáše Halíka. Ten chápe duchovní rozměr jako něco, co odlišuje člověka od všeho ostatního v celém vesmíru. Halík nám nabízí také definici slova „*duchovní*“. Pod tento pojem zahrnuje vše, co je nějak spjaté s hledáním a prožíváním smyslu života. *„Právě otázkou po nejzazším smyslu člověk uskutečňuje transcendentální povahu lidství: člověk „je“ touto otázkou, není však sám sobě odpovědí, pro odpověď musí „překročit“ sám sebe a fakticitu světa, „jít do hloubky“ či „vystoupit výš.“* (Halík, ©2015).

3. Člověk s mentálním postižením a katolická komunita

V úvodu této práce jsme se již zmínili, že problematice religiozity u lidí se zdravotním postižením je v České republice věnováno minimum pozornosti. V současné době zde neexistují žádné statistické údaje o počtech lidí s postižením hlásajících se k některému náboženskému směru a informace o věřících lidech s mentálním postižením zasazené do speciálně pedagogického kontextu jsou v České republice téměř nulové.

Problém spirituality u lidí s mentálním postižením částečně odkrývá Markéta Štromerová, a to ve své diplomové práci *Spiritualita a lidé s mentálním postižením – hledání smyslu života*. Podobné téma můžeme sledovat také u autorů Vojtíšek, Dušek, Motl, kteří ve společné publikaci *Spiritualita v pomáhajících profesích* nabízejí čtenářům nejen jeden podnět k přemýšlení o spiritualitě jako takové, ale i o spiritualitě druhých, zejména těch, kteří vyžadují psychologickou nebo sociální péči a pomoc. Zajímavou prací, ve které můžeme nahlédnout k postoji církve k lidem s mentálním postižením z hlediska poskytování pastorační péče², je bakalářská práce Jaroslava Koudelky: *Pastorace mentálně postižených*.

² Pastorační péčí v širším slova smyslu rozumíme takové jednání s člověkem, ve kterém ho respektujeme v jeho jedinečnosti, přistupujeme k němu z pozice věřících křesťanů, doprovázíme ho v jeho obtížích, nemoci, utrpení či umírání a pomáháme mu k lidsky důstojnému zvládnutí jeho životní situace včetně smrti, a to na jemu dostupné úrovni víry s perspektivou jejího možného rozvoje.

Internetový portál *Dobromysl*, který poskytuje komplexní informace o lidech s mentálním postižením, zveřejnil na svých stránkách programové prohlášení, východiska a postoje ke spiritualitě lidí s mentálním postižením. Tento text, schválený v roce 2002 asociací AAMR³, zdůrazňuje právo lidí s mentálním postižením zvolit si svůj vlastní projev duchovna, praktikovat tuto svou víru, účastnit se duchovních aktivit a být součástí náboženské komunity podle svého výběru (Dobromysl, ©2002-2012). Nenabízí však žádné další odkazy, kde bychom mohli získat více informací o tom, jakým způsobem je člověku s mentálním postižením duchovní podpora a péče nabízena.

Kusé informace o problematice víry v kontextu s lidmi s mentálním postižením můžeme získat také z webových stránek *pastorace.cz* nebo na stránkách hnutí *Víra a Světlo*. Důležité informace o věřících lidech s mentálním postižením můžeme získat také z webových stránek jednotlivých charit nebo zařízení poskytujících služby sociální péče pro lidi se zdravotním postižením. Duchovní péče je lidem s mentálním postižením v České republice nabízena jako součást tzv. pastorační péče, a to nejčastěji v rámci jejich docházení do stacionáře, které provozují jednotlivé oblastní charity a nestátní neziskové organizace.

Tato péče se však liší farnost od farnosti a bylo by více než vhodné sjednotit přístupy v péči o duchovní život věřících lidí s postižením, tak jak je tomu například ve Spojených státech amerických nebo Francii.

To, že jsou v katolické komunitě přítomni také lidé s postižením, je zřejmé. Otázkou však zůstává, jakým způsobem je jim víra předávána, do jaké míry je pro ně uchopitelný obsah biblických textů a praktikování křesťanského náboženského života, ale i to, jakým způsobem na ně nahlíží ostatní členové komunity.

³ American Association on Mental Retardation (nyní American Association on Intellectual and Developmental Disabilities)

Při hledání odpovědí na tyto otázky jsme narazili na problém týkající se velmi obtížné dostupnosti relevantních informačních zdrojů. Využíváme proto zejména informace z různých webových stránek organizací a institucí, které nějakým způsobem s věřícím člověkem s mentálním postižením přicházejí do kontaktu.

3.1 Přístupy církve k lidem s mentálním postižením

Teolog George F. White (in *Journal of the Christian Institute on Disability* (JCID), Vol. 3, No. 1, Spring/Summer 2014) se zabývá tím, jak církev vnímá samo mentální postižení a jakým způsobem k lidem s mentálním postižením přistupuje. Zmiňuje se o faktu, že mentální postižení a zdravotní postižení vůbec bylo dlouhá staletí dáváno do souvislosti s hříchem. Bylo vnímáno jako důsledek hříšného způsobu života a postižení bylo tedy jakýmsi božím trestem za hříšný život jedince s postižením nebo jeho rodičů.

Poté se člověk s mentálním postižením stal po staletí pro církev někým, s kým je třeba soucítit a komu je třeba pomáhat. Mnohé řeholní řády zakládaly při klášterech a kostelích první útulky, tzv. hospice. V této době se objevují také první chorobince a chudobince pro chudé, zmrzačené, staré, sirotky nebo slepce (Mužáková in *Speciální pedagogika*, 4/2011).

Nadále však zůstával mimo život katolické komunity a přístup do kostela mu byl odpírán (Titzl, 2000).

Podle M. Foucaulta (1994) byl malomocný důkazem boží milosti, ale i jeho hněvu. Byl sice distancován mimo církev, ale zároveň se těšil boží milosti. Duševně nemocní byli dokonce v období středověku často drženi v klecích a jako zvěř předváděni za poplatek na jarmarcích (Schott, 1994).

Přístup církve k lidem s mentálním postižením byl v dějinách lidstva vždy ambivalentní. Na jedné straně byla pro tyto jedince zřizována různá zařízení a byla jim poskytována alespoň nějaká péče a podpora, na druhé straně byli ještě donedávna odsouzeni žít mimo katolickou komunitu a nebylo jim nabízeno žádné duchovní vedení (Titzl, 2000).

V současné době se církve snaží o to, aby jedinci s mentálním postižením měli stejná práva účasti na duchovním životě jako lidé bez postižení. Přesto je pro některé členy farností stále problém vnímat tyto jedince jako součást komunity. Rozlišují mezi světem MY (lidé bez postižení) a ONI (lidé s postižením). Potřeba být součástí konkrétního náboženského společenství, být vnímán jako jeho plnohodnotný člen je mnohdy pro lidi s mentálním postižením důležitější než individuální prožívání duchovního života. V současné době si církve velice silně uvědomuje, že začlenění lidí s mentálním postižením může být přínosem jak pro jedince s postižením, tak pro ostatní členy katolické komunity, a to i přesto, že jejich prožívání, myšlení a vnímání je velmi specifické. (White in *Journal of the Christian Institute on Disability (JCID)*, Vol. 3, No. 1, Spring/Summer 2014).

Na závěr této podkapitoly bychom ještě rádi zmínili názor Jeana Varniera⁴. Tento katolický teolog vidí v oblasti setkávání se církví a lidí s mentálním postižením umění naslouchat těmto lidem, chovat k nim úctu, navázat s nimi vztah. *„Myslím, že církve si ještě plně neuvědomila, že má v setkání se slabým člověkem velmi důležitou roli. Dnešním problémem církve je to, že se lidé s postižením přenechávají specialistům. Pro práci s takovými lidmi však stačí chovat se lidsky, vyslechnout je, jít spolu s nimi, věnovat jim mnoho času, abychom se s nimi mohli setkat. Chtěl bych, aby si církve uvědomila důležitost setkání.“* (Radio Vaticana, ©2003 – 2015).

⁴ Kanadský katolický teolog, zakladatel komunit Archa, ve kterých bydlí ve společném domově lidé s mentálním postižením a jejich asistenti, je také zakladatelem hnutí Víra a Světlo, které pomáhá rodinám, ve kterých žijí lidé s mentálním postižením najít místo v církvi a ve společnosti.

Lidé s mentálním postižením mohou také přinášet mnohé cenné i celé společnosti. Během setkávání s člověkem s mentálním postižením si lze uvědomit a objevit cosi skrytého i v nás samotných, v lidech bez postižení, získat tak jiný náhled nejen na vnímání různých situací, ale i lidských vztahů a dosáhnout určité vnitřní duchovní jednoty s celým světem (tamtéž).

3.2 Problémy integrace lidí s mentálním postižením do katolické komunity

Vzhledem k rozsahu této práce jsme do této podkapitoly vybrali pouze hlavní dokumenty a klíčové informace týkající se problematiky začleňování člověka s mentálním postižením do katolické komunity.

Významným dokumentem v oblasti církevní integrace lidí s mentálním postižením jsou Pokyny *pro slavení svátostí pro lidi se zdravotním postižením*, vytvořené americkými katolickými biskupy. Tyto pokyny byly schváleny *Národní konferencí katolických biskupů* 16. června 1995 ve Spojených státech amerických. Tento dokument se zavazuje podporovat možnosti začlenění lidí se zdravotním postižením do katolického náboženského života. Pokyny jsou závazné pro všechny, kteří poskytují pastorační služby lidem s postižením (ncpd, ©2012).

Katoličtí biskupové v něm považují za nezbytné, aby byly všechny formy liturgie přístupné i lidem se zdravotním postižením. Pasivní přístup církve k lidem s postižením by podle jejich názoru popíral samotnou podstatu katolické komunity. Podnětem k vytvoření jednotlivých pokynů byla značná nejednotnost jednotlivých diecézí v přístupu k lidem s postižením jakožto členům katolické církve (tamtéž).

Cílem těchto pokynů je tedy poskytnout kvalitní a jednotnou pastorační péči nejenom jednotlivým lidem s postižením, ale i jejich rodinám a blízkým, tak aby jim byla umožněna plná účast na duchovním životě a životě v katolické komunitě (tamtéž).

Pokyny pro slavení svátostí zahrnují jednak obecná pravidla církve k přístupu k lidem s postižením, jednak podrobně řeší jednotlivé svátosti a jejich přiblížení lidem se zdravotním postižením (tamtéž).

Tyto standardy stanovené biskupy vyvolaly také zcela přirozeně vlnu kritiky. Někteří kněží stále věří, že člověk s mentálním postižením nemá fyzické ani duševní schopnosti podílet se na církevních svátostech. Vytváří se tak jakási propast mezi rolí kněze jakožto konečným orgánem farnosti a katolickými předpisy, které usilují o větší přijetí osob se zdravotním postižením. Vždy tedy záleží na přístupu konkrétní diecéze, jak k lidem s mentálním postižením ve své farnosti přistupuje (tamtéž).

Pro každého člověka, tedy i pro člověka s mentálním postižením, je velmi důležité mít pocit, že je součástí společnosti, ve které se nějakým způsobem realizuje, např. formou členství v menší či větší komunitě lidí, kteří ho vnímají jako sobě rovného a tedy jako jejího plnohodnotného člena. Neméně důležité pocity mají z účasti svých dětí na náboženských úkonech i rodiče. Přiznávají však, že se stále setkávají s názorem, že přítomnost člověka s mentálním postižením v kostele je zbytečná. Faráři jednotlivých amerických farností si proto kladou za cíl jednak vytvořit katechetické metodiky a různé vzdělávací programy v oblasti náboženské výchovy lidí s mentálním postižením a jednak informovat farníky bez postižení o specifických projevech a zvláštěnostech lidí s mentálním postižením se snahou o vytvoření co nejpříjemnější atmosféry v každé katolické komunitě (uscatholic, ©2015).

Snahy o začlenění lidí se zdravotním postižením do života katolické komunity naplňuje široká americká organizace *NCPD* (National Catholic Partnership on Disability), která prostřednictvím svých programů nabízí služby jednotlivým farnostem tak, aby byl život každého člověka s postižením v katolické komunitě kvalitní a naplňoval jeho duchovní potřeby (ncpd, ©2012).

Malou skupinou, která hájí duchovní zájmy zejména dětí s poruchou autistického spektra, je americké hnutí *Catholic Schools Inclusion Strategies for Children with DS*. Tato skupina lidí podporuje začleňování dětí s mentálním postižením do katolických škol (csisds©2012).

Tématem integrace lidí s postižením do křesťanské komunity se zabývá také např. německé sdružení *Perspektiv Forum Behinderung*. Je provozováno lidmi z různých německých církví a jeho cílem je informovat o možnostech integrace lidí s postižením do křesťanské komunity a zasloužit se o to, aby byl člověk s postižením vnímán v křesťanských společenstvích a organizacích jako samozřejmost. Program Fóra zajišťuje také komplexní péči z hlediska naplňování duchovních potřeb lidí s postižením (perspektivforum, b.r.).

Yong (2011) v problematice začleňování lidí s mentálním postižením do prostředí katolické komunity považuje za důležité vytvořit tzv. duchovní programy pro lidi s mentálním postižením, které budou sestaveny na základě spolupráce světských a náboženských organizací, které jsou nějakým způsobem v kontaktu s lidmi s postižením.

Yongovi nejde o pouhé zahrnutí lidí s postižením do komunity s tím, že budou jen jakýmsi pasivními příjemci církevní charity, jde mu o to, aby i lidé s postižením, tedy i lidé s mentálním postižením, byli jejími aktivními členy a mohli obohatit komunitu stejným způsobem jako lidé bez postižení. Navrhuje také vzdělávat v této oblasti učitele tak, aby byli schopni pečovat o duchovní potřeby lidí s mentálním postižením a dále je pak mohli realizovat v církevním prostředí.

Yong zdůrazňuje, že právě integrace a inkluze lidí s mentálním postižením do katolické komunity dává příležitost lidem bez postižení odkrýt v nich samých jiný, další rozměr porozumění světu, ale i sobě samému.

Problematice začleňování lidí s postižením do katolické komunity se věnuje ve svých publikacích také Micheal S. Beates. Beates (2012) pracuje zejména s termínem transformace, a to ve smyslu, změnit způsob přemýšlení o postižení, nevnímat postižení jako slabost, ale transformovat ho v možnou sílu, která může katolickou komunitu obohatit právě svou jinakostí.

Po prozkoumání výše uvedených zdrojů lze konstatovat, že integraci lidí s mentálním postižením do katolické komunity se po celém světě věnují jednotlivé diakonie a farnosti, které pod ni spadají, a charity a instituce poskytující sociální služby lidem s mentálním postižením. Mimo tyto velké celky jsou zakládána různá hnutí, která poskytují pomoc a podporu věřícím lidem s mentálním postižením. Jednotlivé organizace a hnutí vydávají různé publikace, které se zaměřují především na výuku katechismu. V celé problematice však zůstává klíčovým tématem humanismus, láska člověka k člověku a schopnost určitého sebepřekročení ve smyslu jiného náhledu na skutečnost.

3.3 Přijímání svátostí u lidí s mentálním postižením

Příprava pro udílení svátostí u osob s mentálním postižením je velmi složitým procesem. Jedná se o dlouhodobou, namáhavou a časově náročnou záležitost. Za hranici schopnosti porozumět náboženským úkonům bývá většinou považován stupeň lehké mentální retardace. Ve velmi výjimečných případech odborníci připouští možnost přípravy ke svátostem rovněž u osob, jejichž inteligenční pásmo se pohybuje ve vrchní hranici stupně středně těžké mentální retardace, která je však již spojena se značnými obtížemi (Koudelka, 2009).

Je tedy nutné, aby příprava lidí s mentálním postižením k přijetí svátostí byla dostatečně strategicky propracována a velmi pečlivá. K tomu je třeba, aby se na tomto procesu spolu s knězem podíleli všichni, kdo se účastní výchovného procesu, tedy vychovatelé, rodiče i farnost. Samotný průběh přípravy vyžaduje otevřený a trpělivý přístup. Je vhodné, aby ten, kdo přípravu vede, měl alespoň základní znalosti související s problematikou lidí s mentálním postižením, a to především v oblasti jejich integrace a výchovně-vzdělávacím procesu, který vyžaduje speciální pedagogické postupy – metody, které jsou určovány stupněm hloubky mentálního postižení a dalšími individuálními – speciálními potřebami adeptů přípravy (tamtéž).

Hruban (in *Náboženský život lidí s mentálním postižením*, <http://brno.charita.cz/duchovni-služba/clanky/>, 28. 4. 2015) popisuje osobní pastorační zkušenost s lidmi s mentálním postižením. Během svého působení v různých zařízeních poskytujících sociální služby byl osloven několika lidmi s mentálním postižením, kteří ho požádali, aby se stal průvodcem na jejich křesťanské duchovní cestě. Pomáhal jim zejména s přípravou k prvnímu svatému přijímání.

Podle Hrubana je velmi obtížné nahlédnout do myšlení člověka s mentálním postižením a správně porozumět tomu, co říká. Jednání těchto lidí je často překvapivé, nestandardní a někdy i v protikladu k tomu, co bychom od nich očekávali vzhledem k jejich dosažené náboženské formaci. Ono jednání je však podle něj součástí jejich postižení a nebylo by správné jim kvůli tomu cokoli z této oblasti odpírat. Naopak, všechno, co rozvíjí jejich osobnost, je potřebné u nich podporovat, což určitě platí také o svátostech a veškerém náboženském životě. Také oni jsou podle Hrubana dětmi Boha a mají právo na všechny prostředky k posvěcení, které církvi světil (tamtéž).

V České republice jsou jednotlivými katechetickými centry pravidelně vydávány směrnice k prvnímu svatému přijímání. Konkrétní pokyny pro slavení svátosti eucharistie pro lidi se zdravotním postižením v nich však chybí. V případě potřeby odkazují obrátit se právě na jednotlivá katechetická centra.

Tuto mezeru částečně zakrývá právě Pavel Hruban, který na základě svých zkušeností s předáváním křesťanského způsobu života lidem s mentálním postižením vytvořil dokument *Katecheze o základech křesťanského života*, ve kterých jasně a zřetelně vystihuje základy křesťanské víry tak, aby jim byl schopen porozumět i člověk s mentálním postižením.

Problematikou křtu u lidí s mentálním postižením se zabývá německá teoložka Ulrike Kahle. Podle této autorky křest ozřejmuje, že člověk má svou hodnotu, protože je člověk a nepoměřuje se podle podaných výkonů. Duševní anebo tělesné postižení člověka proto nemůže být překážkou pro křest (Kahle, 1994).

Ani u lidí s mentálním postižením není třeba rezignovat na před křestní přípravu. Kahle ve svých textech předkládá podrobné návody k přípravě na křest, která probíhá s ohledem na povahu a míru postižení. Při přípravě klade důraz na to, aby vždy byla zachována shodná struktura výukové hodiny, v rámci přípravy se pak uplatňuje především zpěv písní a tzv. „akční část“ – smyslová zkušenost s vodou a běžné činnosti spojené s vodou, seznámení s křestním náčiním a nácvik křestního obřadu (tamtéž).

3.4 Evangelium a lidé s mentálním postižením

Následující text se věnuje problematice zprostředkování a dostupnosti evangelia lidem s mentálním postižením. Otevírá veliké téma. Téma, zda je člověk s mentálním postižením vůbec schopen pochopit Bibli, evangelium. Čerpáme zde ze zahraničních zdrojů, konkrétně z různých serverů a blogů, které se tomuto problému věnují.

Farář Johna Knight (in *Should we teach the Bible to those with severe cognitive disabilities*, <http://theworksofgod.com/2012/01/10/>) nás vybízí přemýšlet o tom, zda bychom vůbec měli předávat poselství boží i lidem s těžkým mentálním postižením.

Sám Knight má syna s mentálním postižením. Problém v předávání evangelia lidem s mentálním postižením vidí v tom, že pro tyto lidi, ačkoliv trpělivě naslouchají, je obtížné biblickým textům porozumět, pochopit jejich smysl. Východiskem porozumění biblickým textům lidmi s mentálním postižením je pro Knighta teze, že evangelium lze vnímat nejenom na základě rozumu, ale také srdcem. Toto tvrzení dokládá tím, že se syna učil recitovat biblické verše. Zpočátku se domníval, že půjde o pouhé mechanické procvičování paměti, ale později se přesvědčil, že syn verše velmi emočně prožívá a procítěně je i recituje.

V biblických textech je tedy podle něj i cosi skrytého za pouhými slovy a člověk s mentálním postižením je schopen to zaznamenat.

Otázku, zda má smysl, aby lidé s mentálním postižením četli Bibli a jakým způsobem bychom měli lidem s mentálním postižením usnadnit rozvoj jejich víry, řeší také McNair (in *Bible and people with severe intellectual impairments*, <http://disabledchristianity.blogspot.cz/2012/01/>).

McNair nevidí problém v tom, zda vůbec předávat křesťanskou víru lidem s mentálním postižením, ale zamýšlí se nad tím, jakým způsobem ji předávat, aby ji lidé zejména s těžkým mentálním postižením pochopili. Podotýká, že církve musí v tomto ohledu podniknout zásadní změny v přístupu k lidem s mentálním postižením. Tak jako jsou lidé s mentálním postižením integrováni ve vzdělávání, tak by měla i církve přistupovat k problematice náboženských potřeb u lidí s mentálním postižením a pokusit se najít vhodné strategie předávání evangelia (tamtéž).

McNair dále dodává, že i když se žádná ze strategií neosvědčí, je velmi důležité se o to alespoň pokusit, pokusit se pochopit potřeby lidí, které církve po staletí ignorovala (tamtéž).

Sdružení *National Catholic Partnership on Disability* na svých internetových stránkách uvádí, že schopnost hlásat porozumění evangeliu mají lidé s postižením i bez postižení. Lidé s postižením mohou navíc velice obohatit církevní život, i když se na první pohled zdá, že jejich duševní schopnosti jsou omezené. Nejsou však omezené, jsou pouze odlišné od schopností člověka bez postižení. Snahou celé náboženské komunity by mělo být to, aby se lidé s postižením necítili vyloučení a nebylo jim odepíráno spoluúčastnit se duchovního života v katolické komunitě (ncpd, ©2012).

Na závěr této kapitoly lze tedy říci, že lidé s mentálním postižením jsou v současné době církevními i jinými institucemi, které s lidmi s mentálním postižením přicházejí do kontaktu, většinou vnímáni jako plnohodnotní členové katolické komunity a je jim poskytována jednak pomoc při přípravě k jednotlivým svátostem, dále pomoc s pochopením obsahu biblických textů a provázením na jejich duchovní cestě. Tyto snahy jsou ve větší či menší míře zřejmé jak u nás, tak v zahraničí.

4. Výzkumná část

Tato pasáž bakalářské práce je zaměřena na vyhodnocení výzkumného šetření, které se zabývá člověkem s mentálním postižením, který je členem katolické komunity. Zabýváme se v něm především tím, jak vnímá své postavení v katolické komunitě samotný člověk s mentálním postižením, ale i lidé bez postižení, kteří se s ním v komunitě setkávají.

4.1 Metodika

Předkládaná kapitola se věnuje vybrané metodě sběru dat, pomocí které se snažíme naplnit cíl této práce. Obsahuje relevantní strategie pro výzkum, techniky sběru dat a vymezuje výběr zkoumané jednotky.

4.1.1 Cíl výzkumu

Před samotným výzkumem jsme si vytyčili jeho základní cíle:

1. *intelektuální cíl*: poukázat na to, že duchovní život se týká také lidí s mentálním postižením, a poskytnout těmto lidem příležitost k dialogu nad tímto tématem
2. *praktický cíl*: získané informace z výzkumu mohou být využity k zefektivnění práce s lidmi s mentálním postižením – z hlediska naplnění jejich sociálních a spirituálních potřeb

4.1.2 Metoda výzkumu

Abychom mohli zjistit, jaké jsou názory a postoje lidí s postižením a bez postižení, kteří se pravidelně setkávají v katolické komunitě, zvolili jsme pro průzkum metodu kvalitativního výzkumu, konkrétně metodu polostrukturovaného rozhovoru.

Pro tento typ rozhovoru jsme si předem připravili daný soubor témat a volně přidružených otázek, ale jejich pořadí, volbu slov a formulace jsme v případě potřeby v průběhu rozhovorů pozměnili.

Témata a otázky byly vždy připraveny pro danou cílovou skupinu. V průběhu některých rozhovorů se ukázalo, že některé otázky, které jsme si připravili, jsou nevhodné a některým klientům i zcela nesrozumitelné.

Rozhovory byly zaznamenávány na mobilní telefon.

4.1.3 Strategie výzkumu

Pro náš výzkum používáme kvalitativní strategii, která odpovídá zvolené metodě rozhovoru. Cílem kvalitativního šetření je dle Dismana (2000) vytváření nových hypotéz a nového porozumění. Kvalitativní výzkum má za účel získat informace o velmi malém počtu jedinců, tudíž je jeho nevýhodou problematická, často i nemožná generalizace na celou populaci.

Vztah výzkumníka ke zkoumaným jedincům je v tomto případě blízký a subjektivní. Kvantitativní výzkum vytváří na rozdíl od kvalitativního umělou výzkumnou situaci (Hendl, 2005).

Kvalitativní výzkum je výzkumem značně časově náročným. Vyžaduje vysoké nasazení výzkumníka a nemalé zaujetí daným problémem. Takovýto typ výzkumu však nezůstává na povrchu, ale snaží se o vhled do jádra věci (Švaříček, Šedřová, 2007).

4.1.4 Výzkumný problém a výzkumná otázka

Výzkumný problém: *Člověk s mentálním postižením jako člen katolické komunity.*

Výzkumné šetření daného výzkumného problému bude probíhat na základě rozhovorů s lidmi z konkrétní náboženské komunity – s lidmi s mentálním postižením, s lidmi bez postižení (sociální pracovníci, faráři).

Výzkumná otázka: *Jaký vliv má na člověka s mentálním postižením život v katolické komunitě?*

Podotázky:

Co znamená pro lidi s mentálním postižením být součástí katolické komunity?

Jaký vliv mají lidé s mentálním postižením na ostatní členy katolické komunity?

4.1.5 Realizace výzkumu

Výzkumné šetření probíhalo ve městě Polička. Stěžejním bodem pro výzkum zde byla oblastní charita, konkrétně její denní stacionář pro klienty s mentálním postižením.

Oblastní charita Polička je nestátní nezisková organizace se samostatnou právní subjektivitou poskytující sociální a zdravotnické služby občanům města Poličky a okolních obcí a některé sociální služby také občanům regionu Litomyšlska. Je součástí Diecézní charity Hradec Králové, národní organizace Charita Česká republika a mezinárodní organizace Caritas Internationalis (policka.charita©2015).

Posláním Oblastní Charity Polička je pomáhat lidem v hmotné, sociální, duševní a duchovní nouzi bez ohledu na jejich příslušnost k rase, národnosti nebo náboženskému vyznání, tedy pomáhat lidem v nouzi tak, aby vedli život odpovídající jejich důstojnosti, podporovat je v samostatnosti a v aktivaci vlastních sil a možností a doprovázet je v obtížné situaci (tamtéž).

Rozhovory byly vedeny v prostorách denního stacionáře oblastní charity v Poličce a na faře Svatojakubského kostela v Poličce, v místě bydliště respondentů a na faře ve Zbraslavicích. Na základě telefonických domluv jsem Poličku navštívila celkem čtyřikrát, a to v časovém období březen - červen 2015.

Při první návštěvě jsem zde navázala kontakt se třemi lidmi s mentálním postižením a požádala je, zda by byli ochotni zodpovědět mi při další návštěvě několik otázek, které se budou týkat jejich postavení v katolické komunitě a jejich duchovního života.

Personál oblastní charity byl velmi ochotný a během mé návštěvy fungoval jako milý a trpělivý prostředník v komunikaci s klienty s mentálním postižením. Často jsem se setkala s tím, že pro mě jednoduché a smysluplné otázky byly zcela neuchopitelné odlišnému myšlení lidí s mentálním postižením. S provedením rozhovoru nakonec souhlasili tři klienti denního centra, dva muži a jedna žena. Poté jsem se s vedoucí denního stacionáře domluvila na dalším datu schůzky a požádala ji, zda bych mohla udělat rozhovor i s některými lidmi z personálu, kteří se s domluvenými respondenty setkávají v katolické komunitě.

Při druhé návštěvě proběhly rozhovory se dvěma lidmi s mentálním postižením a s jednou pracovnící denního stacionáře.

Při třetí návštěvě jsem vedla rozhovor se ženou s mentálním postižením, farářem kostela, do kterého chodí lidé s mentálním postižením, a s věřící ženou, která vídává respondenty s mentálním postižením v katolické komunitě.

Čtvrtá návštěva Poličky mě obohatila o setkání s farářem, který pravidelně docházel do denního stacionáře v rámci poskytování pastorační péče klientům s mentálním postižením.

Výzkum se tedy týkal katolické komunity, jejíž členy jsem si pro přehled rozdělila do čtyř skupin:

1. lidé s mentálním postižením (klienti denního stacionáře v Poličce)
2. pracovníci denního stacionáře v Poličce
3. lidé bez postižení (ti, kteří setkávají klienty v prostředí katolické komunity)
4. církevní představitelé poličské katolické komunity

4.1.6 Interpretace a analýza rozhovorů

Skupina č. 1: Lidé s mentálním postižením

Hlavní témata:

- Katolická víra
- Víra jako pomoc
- Osobní duchovní život
- Být součástí komunity

Rozhovor č. 1.: pan M.

Pan M. je člověk s Downovým syndromem se středně těžkou mentální retardací. Je mu 24 let a do denního stacionáře dochází dvakrát týdně již pět let. Věnuje se zde různým pracovním činnostem v jednotlivých dílnách.

Rozhovor s panem M. se konal v relaxační místnosti stacionáře. Místo a čas setkání s panem M. jsem si dohodla s vedoucí dílen stacionáře. Pan M. byl od začátku velmi nadšený, že jsem si s ním přišla popovídat.

Před samotným kladením otázek jsem mu znovu vysvětlila, proč s ním budu dělat rozhovor a jakého tématu se bude rozhovor týkat. Po první položené otázce, jsem byla trochu v rozpacích, pan M. na mě vyhrkl: „Co?“ „*Jaká víra?*“ Musela jsem rychle improvizovat a vysvětlit mu pojem víra ve spojitosti s křesťanstvím, a to způsobem pro něj srozumitelným, což se ukázalo zpočátku jako obtížné. Za chvíli pan M. říká: „*Jo tohle, no jo no, to jo. Jo víra, v kostele, no.*“ A začal sám vyprávět.

Připravené otázky jsem musela tedy často upravovat a pokládat další a další doplňující otázky. Nicméně tematické okruhy, které jsem si předem vymezila, se podařilo do určité míry naplnit.

Katolická víra

Pan M. je věřící, co se pamatuje, už jako dítě chodil s maminkou, později už jen s babičkou, do kostela. „*Já myslím si, sem se narodil, sem věřil a pak no. Už jako dítě, u mamky.*“ Do kostela chodil velmi rád. Líbilo se mu, jak se tam všechno leskne a všechno tam svítí. Chodil s maminkou a s babičkou pravidelně, ale teď už tak často nechodí. „*No, předtím sem chodil do kostela, no, já sem chodil do kostela Svitavy taky, no já sem chodil, no, ministrovat, takže všechno no. Teď už ne, chtěl sem, ale teď už ne, no.*“

Chodí pravidelně každý čtvrtek na mši ve stacionáři. Pan farář čte z Bible a on poslouchá. Chodí s ním ještě jeho kamarád, pan J. Pan M. je velmi rád, že tam jsou spolu.

Víra jako pomoc

Pan M. je také velmi rád, že chodí do stacionáře a může se zde setkávat s panem farářem a mluvit s ním o tom, co ho trápí. „*Todlencto, já sem chtěl, no, se dostat do nebe, nevím. Ale nevím kde to je, čekám na to, na...schody, ale nevím, kde je ta brána. Nevidím. No, a je potřeba dělat dobrý skutky. Já by sem chtěl nahoru, no, za tátou, stýská se mi, nevím, jak se mam dostat na schody do nebe...Se modlim, no.*“ Smrti se bojí, ale zároveň se těší, že se setká s lidmi, které už tady, na tomto světě nikdy potkat nemůže. Nejvíce se těší na tatínka.

Osobní duchovní život

Bylo velmi obtížné vysvětlit panu M., co se skrývá pod slovním spojením duchovní život. Musela jsem být hodně konkrétní. Nakonec pan J. říká: „*Když se hodně bojím, no, to se začnu modlit.*“ Modlí se hlavně v kostele, občas tam zajde s babičkou mimo mši. Babička chodí do kostela často, tak chodí s ní. Když ho něco trápí, modlí se doma nebo i tady během práce v dílnách. Víra v Boha mu pomáhá s jeho trápením. Rád chodí do přírody a kouká se na nebe, poslouchá ptáky. „*No, on je tam takovej klid, no, to rád. V lese je klid, no. Sedím a nic nerikam si....si myslím.*“

Být součástí komunity

Pan M. se ve stacionáři setkává s kamarádem, panem J. Občas ho potká v neděli v kostele. Často se ale setkávají na akcích, které pořádá Oblastní charita, nebo jsou naopak zváni na akce, které organizuje farnost v Poličce. „*My tam dycky dem a je tam nás hodně, no. J. chodí dycky, já i někdy nejdu, když nemám chuť.*“ Pan farář je hodnej, pozdraví a poděkuje, když třeba máme něco pro něj, no.“ Pan M. dodává, že rád jezdil na výlety s lidmi ze stacionáře, ale teď už moc nejezdí, jen občas.

Pan M. na mě v průběhu celého rozhovoru působil klidně, byl veselý, všímal si věcí, ale i detailů kolem sebe. Vše ho zajímalo. Co mám s sebou, proč to mám s sebou. Po pár větách chtěl sám rozhovor ukončit se slovy: „To už je všechno, no.“ Najednou jsem vycítila, že i když toto říká, není mu rozhovor se mnou nepříjemný. Opatrně jsem položila další otázku, přesto však bylo vidět, že jsem zasáhla citlivé místo. Zřejmě nějakou událost v dětství, kdy byl na škole šikanován a nebyl tam nikdo, komu by se mohl svěřit. Měl v očích slzy a byl rád, že o tom mohl nyní mluvit. Najednou se už nechtěl loučit, znovu měl chuť bavit se o kostelu, víře, svých obavách.

Po skončení rozhovoru mě opět provedl po stacionáři a ukázal mi, co tam dělá a jak je to pro něj důležité. Cítí se tam dobře. Může mluvit s lidmi, má tam kamarády i mezi pracovníky.

Uvědomila jsem si, že mým původním záměrem bylo získat co nejvíce informací o jeho vztahu ke katolické komunitě tak, abych mohla zjistit, jaký vliv má na člověka s mentálním postižením. Byla jsem zpočátku zklamaná, že jsem se od pana M. nedozvěděla více informací.

Podcenila jsem fakt, že komunikace s člověkem s mentálním postižením není jednoduchá, a v mnohém jsem se poučila. Nakonec ve mně přeci jen převládl pocit a jakási vnitřní radost z toho, že pravým smyslem toho rozhovoru mělo být právě ono setkání dvou lidí a dialog, který je pro oba, ač třeba pro jedno z nich více, velmi důležitý.

Pro pana M. je tedy v osobním životě klíčové setkávat se s lidmi, mít vždy, když potřebuje, po boku někoho, komu se může svěřit a vypovídat ze svých trápení. Ať už je to farář, kamarád pan J. nebo pracovníci charity nebo někdo, kdo je v tu chvíli nablízku a projeví zájem ho vyslechnout. Důležité pro něj je, že je obklopen lidmi a není sám, a tuto přirozenou potřebu mu zajisté naplňuje i fakt, že je věřící, že je členem katolické komunity.

Rozhovor č. 2.: Pan J.

Panu J. je 27 let, byla mu diagnostikována lehká mentální retardace. Denní stacionář navštěvuje třikrát týdně již šest let.

Při mé první návštěvě denního centra byl pan J. spíše zamlklý, nicméně souhlasil, že příště si spolu promluvíme o jeho duchovním životě. Když jsem dorazila v určený den do stacionáře, vedoucí dílny mi sdělila, že pan J. rozhovor odmítá. Má prý rozdělanou práci v dílně a nechce se mu. Nabídla mi, zda se nechci podívat, co pan J. a ostatní klienti vyrábějí, s tím, že si to pan J. třeba rozmyslí. V dílně byla příjemná atmosféra, každý klient se trpělivě věnoval své činnosti a bylo vidět, že je práce se dřevem velmi baví. Na chvíli jsem se připojila a začala jsem nezávaznou konverzaci. S panem M. jsme brzy našli společné téma – blížící se mistrovství světa v hokeji. Nakonec mi sám pan J. nabídl, že si se mnou o věcech své víry promluví.

Rozhovor proběhl v kanceláři vedoucí chráněných dílen, neboť v relaxační místnosti, kde měl být rozhovor původně, měli ostatní klienti již nějaký program.

Stejně jako panu M. i panu J. jsem vysvětlila, proč s ním rozhovor budu dělat a jakého tématu se dotkneme.

Katolická víra

Pan J. se setkal s vírou v Boha jako dítě. K otázce dodává: „*No, já právě nevím, no, ale chodil sem s rodičema, teda s mamkou do kostela už od mala, každou neděli, sem jako i pokřtěnej, jo a modlim se.*“

Chodí do kostela rád, ale někdy se mu nechce vstávat nebo je v televizi nějaký program, co ho zajímá, a to je prý pak těžké odejít. Potom je ale rád, že šel. Pokaždé je jiné kázání a rád to poslouchá. Když byl malý, chodil ministrovat, to ho bavilo. Měl tam kamarády, ale s těmi už se dlouho neviděl, protože se z Poličky odstěhovali.

Víra jako pomoc

„No jako pomáhá mi. Věřim, že tam nahoře někdo je a že se budu mít dobře, když budu dobrej já. Někdo je dobrej a někdo zlej. Zlej člověk podle mě nevěří, to by nebyl zlej potom no, nevim.“ Pan J. dodává, že se modlí, v kostele i doma, protože se modlí i maminka. Ta mu o Bohu hodně vypráví. Modlit se prý pomáhá. Teď zrovna žádné trápení nemá, ale když se mu něco špatného děje nebo si něco moc přeje, modlí se a vždycky to pomáhá.

Osobní duchovní život

Stejně jako s panem M., tak i s panem J. řešíme problém s termínem duchovní. *„To sou věci kolem toho Boha a tak, no. Máma mi to vždycky četla před spaním, to ukřižování a tydlecky věci. Mám doma svoje místo, kam chodím a modlim se, a tady taky, všude mám svoje místa, i v kostele.“* Dodává, že v kostele to má rád, pozoruje a poslouchá pana faráře, je tam ticho a mluví jen pan farář. *„A najednou se začne zpívat, zpívám rád a máma říká, že hezky, no, nevim. Když sem byl malej, zpíval sem i jednou sám na Vánoce.“* Pan J. chce chodit do kostela, i když bude starý, má strach, že třeba nebude moci chodit, a doufá, že ho tam někdo doveze. Chtěl by mít děti, aby ho tam mohly vozit. *„Ale je to těžký ty děti, nevim, no. No holky sou dobrý, ale pořád maj problém, tak nevim, no.“*

Být součástí komunity

Pan J. díky mamince chodí do kostela pravidelně každou neděli. Potkává tam někdy kamarády ze stacionáře, ale hned po kostele pospíchá pryč domů, kde je hodně práce. S maminkou chodí do kostela někdy i v jiné dny v týdnu nebo se účastní výročních oslav charity a mší při různých příležitostech. „*Bejvaji tam lidi tady odsud, i jiný, pak se třeba někam jede, no.*“ Líbí se mu, že se něco děje a že si odpočine od práce doma. Často také jezdí dělat do lesa dřevo, tam má pryč nejvíce kamarádů.

Pan J. bere svou víru jako samozřejmost, zejména díky své mamince, která ho do kostela už od dětství doprovází. Během rozhovoru byl trochu nervózní, ale i tak jsem nabyla dojmu, že i on je rád, že si s ním někdo přišel popovídat. Často utíkal k jiným tématům, než která mě zajímala. Proto jsem musela neustále klást otázky, které ho k původnímu tématu vrátily. Po skončení rozhovoru a vypnutí nahrávacího zařízení jsme si tedy povídali jen tak, o tom, co ho ve stacionáři baví nebo co ho v životě trápí, jaké má představy o budoucnosti.

Rozhovor č. 3: paní S.

Paní S. je 72 let a byla jí diagnostikována lehká mentální retardace. Do denního stacionáře v Poličce chodí jedenkrát v týdnu. Bydlí v chráněném bydlení, které provozuje rovněž oblastní charita v Poličce.

První setkání a samotný rozhovor proběhly ve stejný den. Paní S. na mě již od prvního okamžiku působila velice smutně. Při seznámení mi vroucně sevřela obě ruce.

Katolická víra

Paní S. věří v Boha od malička. Katolickou víru jí předala maminka.

„Já už jsem věřila jako dítě, všichni jsme chodili do kostela, celá rodina...kostel je pořád plný tady, chodí sem hodně lidí.“ Kostel navštěvuje každý den, většinou chodí sama, občas se k ní připojí někdo z personálu stacionáře nebo některý další klient charity z chráněného bydlení. *„Já ráda chodím, to mě baví. Sedím v lavici a prohlížím si kostel, je hezkej. Často se modlím, to mám pocit, že nejsem sama, že tam někde nahoře mě někdo poslouchá a třeba mi i pomůže, když si to zasloužím.“*

Víra jako pomoc

Paní S. si nedokáže život bez chození do kostela představit, neví, co by dělala jiného, je to pro ni samozřejmost. V kostele se necítí sama. Samota ji velmi trápí. Má děti, vnoučata i pravnoučata, ale ty se s ní téměř nestýkají a z rozhovoru o nich bylo cítit, že ji to samozřejmě velmi mrzí. Pomáhá jí však promluvit si s někým z charity nebo s panem farářem. *„Já mu třeba dám dárek a tak a on je rád a něco hezkého mi řekne.“*

Víra jí také pomáhá lépe se vyrovnávat se smrtí. Má z ní strach, ale právě díky víře si myslí, že umírání bude lépe snášet.

Osobní duchovní život

Pro paní S. je důležitá modlitba. Je pro ni každodenní součástí a přirozeností. Každý den také děkuje Bohu za to, že má kde bydlet a má co jíst. *„Modlím se každý den, mám to už tak, no a hlavně se modlím za děti a vnoučata, aby byli zdravé.“* Dříve chodila po mši na procházku, sama nebo s kamarádkou. Nyní má problémy s klouby a se zády, takže je ráda, když ji někdo z charity do kostela a z kostela odveze, aby nemusela jít pěšky.

Být součástí komunity

Paní S. se pravidelně účastní všech akcí pořádaných jak katolickou komunitou, tak místní charitou. Vždy se těší na setkání s lidmi, které má ráda, jak z kostela, tak i z charity. Někdy dostane za úkol něco v charitě vyrobit, a když se výrobek podaří prodat, má radost. S lidmi v kostele se necítí sama.

V neděli bývá kostel vždy plný mladých i starých lidí a často tam také potká někoho z charity. Dříve jezdila s lidmi z charity i na výlety, ale nyní už se špatně pohybuje, takže už jezdit nemůže. „*To byl vždycky plnej autobus, to ještě jezdila moje kamarádka M., povídalo se cestou a pak se někam šlo, to bylo hezký.*“

Také pro paní S. je víra daností. Byla jí předána rodiči a nikdy ji nenapadlo ji opustit, přestat chodit do kostela. Paní S. byla v průběhu celého rozhovoru klidná, milá, jen při otázkách týkajících se rodiny vždy zesmutněla nebo máchla rukou.

Vycítila jsem, že rodina, děti i vnoučata jí velmi chybí, a i když je chráněné bydlení místem, kde není sama, v sobě samotu má. Proto dle mého názoru navštěvuje kostel každý den a v prostředí katolické komunity tráví hodně času. I v rozhovoru s paní S. jsem narážela na komunikační bariéru způsobenou kladením otázek, pro paní S. zcela neuchopitelných. Vždy jsem musela otázku co nejvíce zjednodušit, dovysvětlit.

Analýza rozhovorů, skupina č. 1

Dialog s člověkem s mentálním postižením, ať už se jedná o kterýkoliv stupeň mentální retardace, je velmi obtížný a troufám si říci, že se na něj nelze připravit. Pro výzkumnou práci je třeba si samozřejmě vytyčit hlavní okruhy, témata, která výzkumníka zajímají. Je však důležité nemít dopředu daná očekávání a počítat s tím, že se nedozvíme vše, co nás zajímá. Přirozený dialog, ve kterém jde jen o setkání, je mnohem snazší, lidé s mentálním postižením rádi hovoří o tom, co je baví, a je snadné najít rychle společné téma.

Lidé s mentálním postižením, se kterými jsem vedla rozhovory, jsou součástí katolické komunity, někteří se účastní praktického náboženského života více, jiní méně. Každý z nich prožívá víru svým způsobem a jen velmi těžko umí své duchovní prožitky verbalizovat.

Všichni tři respondenti jsou velmi citliví, emoce však u nich zůstaly spíše skryty, bylo to zejména tím, že jsem pro ně byla cizí. Věřím, že kdybych s nimi strávila více času a mohla je pozorovat a doprovázet při každodenních činnostech, byl by dialog odlišný.

Skupina č. 2 : Zaměstnanci oblastní charity v Poličce

Hlavní témata

- Člověk s mentálním postižením jako člen katolické komunity
- Pochopení víry
- Být součástí komunity
- Vliv katolické komunity na život člověka s mentálním postižením

Rozhovor č. 4: Paní Š.

Paní Š. pracuje v oblastní charitě v Poličce již 8 let. S lidmi s mentálním postižením se setkává nejen v denním stacionáři, ale také v poličské katolické komunitě.

S paní Š. jsem se poprvé setkala při své první návštěvě stacionáře. Velmi ji zaujalo téma mé práce, neboť sama zkoumala oblast pastorační péče u klientů s mentálním postižením. Požádala jsem ji následně o rozhovor, který proběhl při mé druhé návštěvě stacionáře.

Člověk s mentálním postižením jako člen katolické komunity

Podle paní Š. chodili v Poličce lidé s postižením do kostela vždy, dokonce ještě předtím, než vznikla místní charita. V této oblasti to bylo normální. Lidé s postižením, kteří chodí do kostela, jsou podle paní Š. většinou lidé, kteří přijali víru v dětství prostřednictvím svých rodičů. Tito lidé poté do kostela chodí pravidelně a víra je součástí jejich života až do smrti *„Takže je tam vidávám, od toho, kdy jsem je zaregistrovala, že tam jsou, tak do té doby, než vlastně končí svůj život.“*

Lidé s mentálním postižením, kteří víru nepřijali v dětství, již málokdy ke katolické víře přilnou. *Myslím si, že mnozí věří anebo strašně rádi by věřili v nějakou dobrou bytost, která jim pomůže, ale mluvím-li o mentálně postižených, tak ta praktikující víra, pokud jim nebyla nějakým srozumitelným způsobem předána, tak pro ně nemá asi nějaký význam, anebo možná by význam měla, ale museli by to dostat právě tím způsobem, aby to chápali, aby to procítili. Oni jsou hodně emoční a to my tady na charitě neděláme.*

Paní Š. mi vysvětluje, že v charitě se snaží o to, aby lidé s mentálním postižením násilně neevangelizovali. Samozřejmě svým klientům nabízí pastorační terapii. Klienti se seznámí se základními věcmi v oblasti katolické víry, vědí o nich a na základě svých schopností jim dokážou porozumět, ale podle paní Š. je pro praktikující náboženský život u lidí s mentálním postižením důležitá rodina.

„Pokud je někdo nenaučí do kostela chodit, nebude tam s nimi chodit, tak oni tam nezačnou, protože oni potřebují doprovod, potřebují vedení. Todleto si myslím, že je tam ten vliv, jo. Jako myslím si, že je fakt vidět, když se člověk narodí do věřící rodiny, tak tenhle postižený člověk opravdu přijme tu víru velice spontánně až emočně a prožívá ji a je to velký obohacení, protože on když chodí do té farnosti, tak je součástí farnosti a tam se opravdu nerozlišuje, jestli je nebo není mentálně postižený nebo zdravotně handicapovaný, nebo dokonce jestli třeba jako starý člověk zesenilněl a už se mu to v hlavě plete. Ta důstojnost se vám tam dostává pořád, od všech těch lidí, kteří se tam setkávají.“

Paní Š. dokládá svá tvrzení příkladem jedné z klientek, konkrétně paní S., se kterou jsem vedla výše uvedený rozhovor. Paní S. přijala víru v dětství prostřednictvím rodičů, je silně věřící a chodí do kostela téměř každý den. *Je strašně vidět, když tam potkává nás z charity, že jsme jako její známí, a je pravda, že když jsou zase nějaký akce, tak samozřejmě, že mi hnedka se poohlídne, a tak pojd' S. a S. taky s námi jde, když se třeba děje něco na faře a tak podobně, aby nezapomněla třeba jít taky, připojit se, tak, protože to je odchylka od normálu.*

Pochopení víry

Lidé s mentálním postižením dokážou podle paní Š. nějakým svým vlastním způsobem uchopit biblické příběhy, mají totiž velký smysl pro spravedlnost a lásku. Biblický svět je pro ně bezpečný a příběhy rádi poslouchají, ale samotné vědomí, že jsou věřící, u nich většinou chybí. *„Oni jsou schopni říct, že jsou nevěřící a Ježíš to byl fakt velkej borec. Jsou to schopni takhle oddělit.“*

Oni sami neoddělují svět víry a svět světský. Prostě žijí.“ Podle paní Š. je velmi těžké proniknout do způsobu myšlení a uvažování lidí s mentálním postižením. O to je to těžší právě v oblasti pochopení evangelia.

Být součástí komunity

Podle paní Š. cítí lidé s mentálním postižením, že jsou součástí komunity, ale nedokáží to verbalizovat.

Všichni klienti poličské charity chodí do kostela a účastní se např. různých slavnostních mší. Zastávají tam různé úlohy (např. nesou obětní dary nebo čtou přímluvy). Jsou tedy do kostela zvyklí chodit, a jak dodává paní Š., chodí tam rádi. Pracovníci charity se vždy snaží najít nějaký způsob, aby se lidé s mentálním postižením zapojili do komunitního života. Samozřejmě nejsou k ničemu nuceni, a když se někomu nechce, tak jít nemusí a může zůstat ve stacionáři.

Lidé s mentálním postižením jsou zvyklí chodit do kostela také při příležitosti koncertů, kde jim pracovníci charity určí opět nějaké úkoly (např. obdarovávání květinami atd.), aby byli co nejvíce zapojováni do katolického komunitního života. *„Dokonce pro ně byla udělaná akce s panem farářem, že si mohli sáhnout na všecko a obejít a podívat se, kdo chtěl.“*

Lidé s mentálním postižením samozřejmě chodí i ke svatému přijímání, ti, kteří nejsou věřící, dostanou od pana faráře alespoň požehnání a podle paní Š. je to pro ně velice důležité.

Jednou za rok se koná charitní mše za pracovníky a klienty. *„Když se stane, že klient nějaký nechce, tak s ním zůstane jeden pracovník, ale to se stane, no, máme jednu klientku, o které víme, že nemá ráda prostředí v kostele a nechce chodit, tak nechodí, ji, nikdo nenutí a jinak ti klienti tam jdou naopak rádi, protože to je něco výjimečného, mimořádného, jako ona v podstatě ta mše je barevná a taková pestrá a pro ně je neokoukaná, že.“*

Tyto události dávají lidem s mentálním postižením pocit, že někam patří, a lidé z charity se snaží hledat jakékoliv možnosti, aby jim nenásilnou formou otevírali duchovní svět, aby věděli, že existuje i jiný rozměr života.

Vliv katolické komunity na člověka s mentálním postižením

Hodnotit vliv katolické komunity na člověka s mentálním postižením není podle paní Š vůbec jednoduché. Veliký problém vidí právě v nedostatku schopnosti lidí s mentálním postižením verbalizovat své pocity, myšlenky, názory, emoce. *„Myslím si, že u těch postižených člověk pořádně neví, co se v nich odehrává, a oni to nedokážou říct, spíš z těch náznaků projevů chování, v tom, že oni na každou tu modlitbu prostě jdou, že je součástí nás všech a že se nebojí zapojit, a tak to znamená, že to pro něj má prostě význam.“*

Paní Š se domnívá, že lidem s mentálním postižením rozhodně víra pomáhá, ale mnohem víc jim pomáhá právě ona komunita a pocit sounáležitosti.

Každý čtvrtek probíhá v prostorách stacionáře ve dvanáct hodin modlitba a někteří klienti chodí pravidelně. Jedním z nich je i právě pan M., klient s Downovým syndromem, se kterým jsem vedla také rozhovor. *„M. pravidelně dává i nějakou přímluvu a vim, že se třeba přimlouval za babičku, která byla v nemocnici. Někdy mluví o smrti a moc mu nerozumíme, ten pochod tam je, ale je tam prostě něco o smrti. Nemyslím si, že by se mentálně postižený lidi nebáli smrti. Bojí. A on si to takhle zpracovává.“*

Na závěr paní Š dodává, že nejdůležitější věcí je lidem s mentálním postižením duchovní svět nabízet, přibližovat a rozvíjet ho v nich.

Analýza rozhovorů, skupina č. 2

Z rozhovoru s pracovníci charity vyplývá, že právě oblastní charita hraje v Poličce klíčovou roli v obohacování náboženského života u lidí s mentálním postižením.

Důležitým momentem na jejich duchovní cestě je nejdříve rodina, která jim určuje směr a doprovází je. Poté záleží na tom, v jakém prostředí se lidé s mentálním postižením ocitnou a zda jim někdo duchovní péči bude zprostředkovávat i nadále.

Ačkoliv lidé s mentálním postižením mají problém s verbálním sdělením svých emocí, lze z jejich chování odečíst alespoň částečně jejich myšlenkové pochody a zaznamenat to, že je pro ně důležité být součástí nějakého celku, být vnímán jako rovnocenný partner a partner k dialogu.

Skupina č. 3: Lidé bez postižení

Hlavní téma:

- Člověk s mentálním postižením a katolická komunita

Rozhovor č. 5: Paní H.

Paní H. je členkou poličské katolické komunity. Kontakt na ni jsem obdržela od pracovnice oblastní charity. Paní H. je 57 let, pracuje jako obsluha kavárny v Poličce. Po telefonické domluvě souhlasila s rozhovorem, který proběhl právě v poličské kavárně.

Člověk s mentálním postižením a katolická komunita

Do kostela chodí paní H. pravidelně každou neděli na mši, ale také při příležitosti slavení různých katolických svátků. To, že lidé s mentálním postižením jsou součástí poličské katolické komunity, považuje za přirozené. „*V téhle oblasti republiky chodili lidi vždycky hodně do kostela, a když se někomu narodilo postižený dítě, tak ho samozřejmě brali s sebou, nikdo to neřešil.*“

Lidé s postižením a lidé bez postižení by podle paní H. měli mít stejné příležitosti účasti na náboženském životě podle vlastní volby, s tím, že lidem s postižením je nutné doprovázet je na jejich duchovní cestě, objasňovat náboženská pravidla nebo texty evangelia. *„To myslím, že dělá pan farář R. tam v charitě, chodí tam pravidelně a povídá si tam s těmi postiženými a mají tam i mše a tak. Vono je to dost těžký pochopit a kor pro ty mentálně postižený.“* Paní H. dodává, že v kostele pravidelně vidá v kostele paní S., která je klientkou denního stacionáře. Občas s ní prohodí pár vět, zeptá se na zdraví nebo práci ve stacionáři. *„Paní S. je taková tichá, křehká bytost a myslím, že to, že chodí do kostela, je pro ni hodně důležitý, protože vim, že žije sama.“*

Ačkoliv se paní H. nijak intenzivně nestýká a nehovoří s věřícími lidmi s mentálním postižením, všímá si jejich projevů při jednotlivých mších nebo církevních událostech. *„Působí na mě mnohem zbožněji než třeba jiní lidi, co postižený nejsou. Sice do kostela chodí, ale jakoby tam ani nebyli, jen přijdou, poslechnou si kázání a jdou domů, oni sou jiný, takový citliví, no.“* Paní H. dodává, že pro lidi s postižením, zvláště pro paní S. (se kterou jsem vedla výše uvedený rozhovor) je možnost zapojit se života v katolické komunitě velice důležitá.

Možný přínos lidí s mentálním postižením vidí paní H. nejvíce v tom, že tito lidé se téměř nikdy nepřetvařují, jednají a chovají se spontánně, bezelstně. *„A my bysme si z nich měli kolikrát vzít příklad a asi jim dát i větší prostor v té komunitě, aby nebyli stranou.“* Paní H. neví, že by se lidem s mentálním postižením přímo v katolické komunitě někdo speciálně věnoval. Napadá ji že by bylo možné scházet se s lidmi s mentálním postižením např. u ní v kavárně, diskutovat jak o všedních věcech, tak o věcech duchovních, a to s ní nebo s církevními členy místní farnosti. *„Prostě být víc spolu, začlenit je mezi nás, aby věděli, že není jenom stacionář a charita a práce.“*

Z rozhovoru s paní H. je patrné, že lidé s mentálním postižením jsou sice přítomni v katolické komunitě, ale kromě duchovní podpory ze strany oblastní charity jim přímo v katolické komunitě není duchovní péče poskytována. Sama v průběhu rozhovoru projevila zájem vytvořit skupinu věřících lidí s postižením a lidí bez postižení, kteří se budou setkávat a probírat náboženská i světská témata. Smyslem těchto setkání není podle H. do hloubky zkoumat náboženskou problematiku, ale dát lidem s mentálním postižením prostor k setkávání, k rozhovoru a přispět tak k tomu, aby se opravdu stali součástí komunity a tedy i celé společnosti.

Rozhovor č. 6.: Pan P.

Rozhovor s Panem P. proběhl na základě telefonické domluvy. Kontakt na něj jsem získala od paní H., se kterou jsem vedla předchozí rozhovor.

Panu P. je 33 let, pracuje jako zaměstnanec energetické společnosti v Poličce. Pan P. je věřící, je tedy také členem poličské katolické komunity.

Člověk s mentálním postižením a katolická komunita

S věřícími lidmi s mentálním postižením není v blízkém kontaktu. Vídává je pouze s rodiči v kostele nebo na ulici. Zastává názor, že i oni mají samozřejmě právo účastnit se náboženského života dle své vlastní volby. *„Nevim, jak to vidí ostatní, ale já si myslím, že jestli je někdo postižený nebo ne, tak to přece není překážka na duchovní cestě.“*

Před dvěma lety zavítal v rámci své dovolené do poutního místa v Neratově. *„Byli sme na mši a všimli sme si, že mezi ministranty sou i mentálně postižený.“* Domnívá se, že je to tím, že lidi s postižením byli v minulosti často separováni do pohraničí, a proto je v těchto oblastech vysoká koncentrace škol a zařízení pro lidi s postižením, a tudíž jsou tito lidé častěji součástí katolické komunity právě zde než v jiných oblastech republiky.

Otázkou pro něj zůstává míra pochopení biblických textů a vůbec hlubší orientace v náboženské problematice u lidí s mentálním postižením. Pochopit a porozumět věcem duchovní povahy není podle něj jednoduché ani pro člověka bez postižení. *„Ale možná bysme byli překvapení, ja nevim, možná že oni chápou tyhle věci líp než mi a sou třeba v tomhle ohledu mnohem dál.“* Nemůže tedy ani posoudit, zda to, že jsou lidé s mentálním postižením v katolické komunitě, je pro ně přínosné. Při svém tvrzení tak vychází z obecného předpokladu, že každý člověk je rád ve společnosti druhých a může tak zažívat pocit sounáležitosti a jeho život má díky tomu smysl.

Přínos lidí s mentálním postižením přímo v poličské katolické komunitě není podle něj nijak zřejmý. *„Ti lidi tam prostě chodí, tak jako já a ostatní, nijak dál se to neřeší.“* Podstatné je podle něj, že nejsou ze společenství vylučováni. Sám u sebe i u ostatních lidí by ale uvítal větší otevřenost a snahu alespoň se pokusit o komunikaci s lidmi s mentálním postižením, pokusit se proniknout do jejich myšlení a vnímání světa. *„Každej dneska řeší jen sebe, ale je to chyba. Vymlouváme se na čas, ale podle mě i ta chvilka rozhovoru by pro ně mohla bejt důležitá.“*

Panu P. se velice líbí myšlenka paní H. potkávat se s lidmi s postižením. Jakékoliv setkání lidí, i když se nemusí nutně týkat náboženských témat, je podle něj důležité. *„I když se toho asi v přístupu k postiženejm hodně změnilo, tak si myslím, že kámen úrazu je právě pořád takovej ten pocit nepostiženejch lidí, že se stydí ty postižený oslovit, že neví, co si s nima povídat a tak.“* Důležité je podle pana P. udělat první krok, poté se ukáže, zda taková setkání budou fungovat a jaký bude jejich přínos.

Analýza rozhovorů, skupina č. 3

Z výše uvedených dvou rozhovorů s lidmi bez postižení vyplývá, že lidé s mentálním postižením jsou v katolické komunitě sice vnímáni jako její součást, ale ze strany intaktní společnosti nevychází zatím potřeba nějakého hlubšího poznání a zájmu o lidi s mentálním postižením. Paní H. sice projevila snahu zorganizovat pravidelná setkávání lidí s postižením a bez postižení, ale otázkou zůstává, zda tato snaha dojde naplnění.

Skupina č. 4.: Církevní členové poličské katolické komunity

Hlavní témata:

- Lidé s mentálním postižením a katolická komunita
- Pochopení víry a smyslu duchovního života u lidí s mentálním postižením
- Možný přínos lidí s mentálním postižením katolické komunitě

Rozhovor č. 7: Pan B.

Rozhovor s panem B. proběhl na základě telefonické domluvy v prostorách poličské fary. Kontakt na něj mi poskytla zaměstnankyně oblastní charity.

V poličské katolické komunitě působí pan B. jako tzv. administrátor čtvrtým rokem, knězem je sedm let. Je mu 36 let. Do denního stacionáře dochází jednou za měsíc v rámci porady vedení. Informuje mne, že do denního centra dochází v rámci pastorační péče za klienty pravidelně ve středu a ve čtvrtek pan T. z Borové (vesnice 10 km od Poličky). Tato duchovní služba poskytovaná klientům funguje podle pana B. teprve krátce, zkouší se, co klientům vyhovuje.

On sám se s lidmi s mentálním postižením setkává tedy v denním stacionáři, i když ne nijak intenzivně. Spíše se jedná o kontakt ve smyslu krátké konverzace, která se ne vždy týká duchovních potřeb. Některé z klientů registruje také v kostele, a to pravidelně při nedělních mších. Občas s nimi promluví, ale přiznává, že proniknout do jejich způsobu myšlení je velmi obtížné.

Mnozí lidé s mentálním postižením do charity dojíždějí z okolních měst a účastní se tedy náboženského života v komunitách ve svém bydlišti.

Lidé s mentálním postižením a katolická komunita

Otázkou, zda v české římskokatolické církvi existují nějaká jednotná pravidla, jak přistupovat k lidem s postižením, je pan B. zaskočen. „*Nevím vo tom. Možná že něco existuje a já vo tom možná nevim, ale nevim, že by něco takovýho existovalo.*“

Duchovní potřeby u lidí s mentálním postižením podle něho naplňují ve světě např. komunity Archa, v Čechách konkrétně hnutí Víra a Světlo. Osobně strávil v komunitě ve Francii před několika lety sedm týdnů a byl nadšený. „*Pro mě to byl objev, jak tam žijí společně, byl to veliký zážitek.*“

Podle pana B. je přístup k lidem s mentálním postižením v Čechách stejný jako k lidem bez postižení, ale domnívá se, že v tomto ohledu je určitě na čem pracovat a věnovat lidem s jakýmkoliv zdravotním postižením větší duchovní péči a podporu.

Možný přínos lidí s mentálním postižením katolické komunitě

Pan B. zastává názor, že lidé s postižením mohou být pro katolickou komunitu rozhodně přínosem. Právě v komunitě Archa si všiml, že tito lidé se dokáží na rozdíl od lidí bez postižení radovat z každé maličkosti, jsou velmi vděční za cokoliv a také velmi citliví.

Nejvíce byl však překvapen jejich spontaneitou, např. při mši. *„Kněz začal nějaké to kázání, nějakou tu promluvu a oni hnedka: „Jdi do toho“, a takhle prostě spontánně, a pak poděkovali, že to bylo dobrý, nebo pro ně není těžký, když slyší nějakou hudbu, začít prostě tancovat, a nekoukaj, co na to ostatní.“*

Po návratu u komunity Archa si pan B. uvědomil, že ačkoliv jeho původním záměrem bylo pomoci lidem s postižením, pomohli spíše oni jemu. *„Pomáhají prostě tvořit lidštější vztahy, si myslím.“*

Během rozhovoru sdělují panu B. návrh paní H. na vytvoření skupiny, která by se scházela a diskutovala o všedních i nevšedních problémech života, a zda by měl i on zájem se do skupiny zařadit. *„No to mě zajímá, aspoň líp poznám svět mentálně postižených.“*

Také pan B. přiznává, že katolická církev v Čechách by se měla lidem s postižením věnovat více. Dodává, že velmi těsný vztah katolické komunity a lidí s mentálním postižením je v oblasti Neratova. *„Mentálně postižený tam i ministrujou a ta komunita jim podle mě dává hrozně moc.“*

Na závěr rozhovoru mi pan B. poskytnul další kontakty na své kolegy z římskokatolické církve, kteří se zabývají právě problematikou lidí s mentálním postižením jakožto členů katolické komunity.

Vzhledem ke svému věku, jak sám pan B. přiznává, nemá ještě dostatek zkušeností v oblasti duchovní podpory lidí s mentálním postižením.

Rozhovor č. 8: Pan T.

Pan T. je katolickým knězem, zastává funkci advokáta Diecézního církevního soudu a sekretáře vikariátu Kutnohorsko-poděbradského, zároveň působí jako administrátor fary ve Zbraslavicích, kde také proběhl náš rozhovor. Kontakt na pana T. jsem obdržela od pana B., se kterým jsem vedla výše uvedený rozhovor.

Do denního stacionáře v Poličce docházel pan T. za klienty s mentálním postižením rok a půl, jedenkrát týdně, a to v rámci pastorační terapie.

Lidé s mentálním postižením a katolická komunita

Podle pana T. je církev je prostředím, ve kterém je velký akcent položen právě na službu druhým, nemocným, a proto se v dějinách církve setkáváme s mnohými osobnostmi, které byli průkopníky nových cest a usilovali o to, aby svou lásku ke Kristu prokazovali nemocným a postiženým.

Mnozí křesťané se tak i dnes osobně angažují pro lidi s mentálním postižením. *„Když sem dostal nabídku pracovat ve stacionáři, ihned jsem ji přijal, byla to pro mě výzva.“* Setkání se samozřejmě týkala věcí týkajících se duchovní péče a podpory duchovního života lidí s mentálním postižením, ale pan T. se přiznává, že ze setkání byl cítit určitý přesah. *„Dělo se tam něco, co snad ani nelze popsat slovy, to musíte, zažít, něco, co vyčtete z tváře toho druhého, z jeho výrazu, bylo to krásné a naplňující.“*

Pan T. k tématu církev a lidé s postižením dodává, že ve světě vznikaly a vznikají stále mnohé aktivity a služby, které se snaží o integraci osob s mentálním postižením do katolické komunity. *„Jednou z nich je i komunita Archa, jejíž zakladatel Jean Vanier velmi konkrétním způsobem žije s mentálně postiženými lidmi, ano, povzbuzuje i ostatní, aby vyšli ze svého pohodlí a uskutečňovali konkrétní lásku právě ve vztahu k mentálně postiženým.“*

To, že se člověk nějakým způsobem angažuje v dialogu s lidmi s mentálním postižením, je pro pana T. přirozená věc. V poličské komunitě mu šlo hlavně o schopnost navazovat vztahy, být s lidmi s mentálním postižením v kontaktu, chovat se k nim přátelsky, lidsky, vyslechnout je, věnovat jim čas.

Nejvíce fascinovala pana T. upřímnost a bezelstnost lidí s mentálním postižením. Přiznává, že se během své práce s těmito lidmi učil formulovat skutečnosti víry srozumitelnějším a konkrétnějším způsobem. *„Vzpomínám na společné vyrábění, ztvárnění motivů Desatera na keramické kachle a společnou diskuzi nad těmito tématy.“* Velmi ho obohatily právě ony vztahy, které s nimi prožíval, jejich zájem a humor.

Lidé s mentálním postižením jako všichni ostatní musejí dle názoru pana T. přemáhat své vlastní slabosti a chyby, náklonnost danou dědičnou vinou, prožívají těžkosti v rodinách i vztazích, a proto jako o všechny ostatní se má církev s pastorační láskou starat o tyto členy katolické komunity a podporovat je.

Pan T. postoj církve k lidem s mentálním postižením vyjadřuje takto: *„Patří do našeho společenství.“*

Pochopení víry a smyslu duchovního života u lidí s mentálním postižením

Víra je podle pana T. záležitostí nejenom rozumu, ale také srdce, vztahů. *„Proto se domnívám, že z života víry lidé s mentálním postižením vyloučení nejsou.“* Podle zkušeností pana T. s lidmi ze stacionáře záleží vždy na rozsahu jejich postižení. U některých lidí s postižením se víra projevuje jen základním rozlišováním dobra a zla, například: zlobím, nezlobím, jiní jsou schopni prožívat víru hlouběji.

Tak jako v jiných oblastech lidé s mentálním postižením neumějí podle názoru pana T. lhát, nemají různé konvence užívané „normálními“ lidmi a jejich jednání je ryzí. To podle něj platí i o prožívání víry.

To, jakým způsobem jsou schopni lidé s mentálním postižením uchopit biblické texty a jednotlivé náboženské obřady, záleží na způsobu, jakým jsme schopni jim srozumitelně předkládat biblické texty a uvést je do obřadů i do jejich podstaty. *„Mnohé obřady v sobě skrývají hlubokou symboliku, která je velmi podmanivá a pro mnohé postižené tímto vlastně i srozumitelná.“*

Pan T. zároveň k tomuto dodává, že vždy záleží na konkrétním duchovním vůdci, člověku, který má za úkol lidi s mentálním postižením provázet jejich duchovním životem, a na tom, do jaké hloubky je ochoten v konkrétních náboženských věcech zajít a kolik času chce lidem s postižením věnovat.

Přínos katolické komunity lidem s postižením a naopak

Podle pana T. je nejdůležitějším přínosem, který může katolická komunita nabídnout lidem s mentálním postižením, možnost utváření nových vztahů, které mohou prožívat, rozvíjet.

Naopak lidé s mentálním postižením mohou katolickou komunitu obohatit svou ryzostí, svou čistou a nezkaženou duší. *„Lidé s mentálním postižením nepoužívají masky, přetvářku, jsou přímí a svůj postoj k ostatním dávají jasně najevo.“*

Analýza rozhovorů, skupina č. 4

Oba výše uvedení církevní představitelé se nějakým způsobem, menším či větším, podíleli na vytváření duchovního prostoru u lidí s mentálním postižením. Oba se jednoznačně shodují v nutnosti poskytovat těmto lidem duchovní vedení, podporovat je v utváření nových vztahů, což považují za jednu z nejdůležitějších věcí v životě lidí s mentálním postižením.

Z rozhovorů zároveň vyplývá, že ačkoliv je církev brána jako instituce, která lidem s postižením poskytuje duchovní přínos, i lidé s mentálním postižením mohou být pro samotnou církev a tedy i katolickou komunitu přínosem, právě díky setkávání a dialogu lidí s postižením a bez postižení dostává celá situace v katolické komunitě jiný rozměr.

4.1.7. Výsledky výzkumného šetření

Před samotným výzkumem jsme si stanovili jednak výzkumný problém, dále výzkumnou otázku a jednotlivé cíle výzkumného šetření. Pokusíme se tedy nyní zpracovat, jakým způsobem jsme problém vytyčili, do jaké míry se nám podařilo odpovědět na stanovenou výzkumnou otázku a naplnit konkrétní cíle praktické části práce.

Výzkumný problém: *Člověk s mentálním postižením jako člen katolické komunity*

V popředí našeho výzkumu stanul člověk s mentálním postižením, konkrétně se jednalo o tři věřící osoby s mentálním postižením, které jsou klienty denního stacionáře oblastní charity v Poličce a zároveň členy poličské katolické komunity.

Výzkumné šetření bylo dále vedeno s šesti věřícími lidmi bez postižení. Jednalo se tedy o malou katolickou komunitu, jejíž členové se do větší či menší míry pravidelně setkávali nebo setkávají. Hlavním tématem rozhovorů bylo postavení člověka s mentálním postižením v katolické komunitě, tedy jakým způsobem je v ní ukotven, jak to vnímá on sám, ale i ostatní členové komunity.

Prostřednictvím jednotlivých rozhovorů jsme se snažili získat odpověď na hlavní výzkumnou otázku a také naplnit konkrétní cíle, které jsme si stanovili.

Výzkumná otázka: *Jaký vliv má katolická komunita na člověka s mentálním postižením?*

Katolická komunita ovlivňuje způsob chování a myšlení všech lidí, tedy i lidí s mentálním postižením. Pro tyto členy je však zejména důležitý fakt, že jsou vůbec součástí nějaké skupiny, komunity, která sdružuje také lidi bez postižení. Je pro ně důležité být vnímán jako plnohodnotný člen, který se může podílet na činnostech a událostech spjatých s náboženským životem jejich komunity.

V komunitě dostává člověk s postižením kromě pocitu sounáležitosti příležitost k setkání, k rozhovoru. Není vnímán jako příjemce péče, ale jako ten, který může naopak obdarovat druhé.

I když je velmi těžké proniknout do myšlení člověka s mentálním postižením a tím více do oblasti jejich přemýšlení a uvažování o duchovním životě, je důležité být těmito lidem nablízku, naslouchat jim a dávat jim příležitost vyjádřit se bez jakýchkoliv našich očekávání. Být s nimi, spoluprožívat, dát jim prostor k vyjádření, vnímat jejich chování a prožívání jako něco, co může ostatní členy komunity obohatit.

Naplnění cílů

Cílem výzkumného šetření bylo jednak poukázat na to, že duchovní život se týká také lidí s mentálním postižením, a poskytnout těmto lidem příležitost k dialogu nad tímto tématem.

Domníváme se, že rozhovory s lidmi s mentálním postižením jednoznačně prokázaly, že i lidé s mentálním postižením mají zájem, pokud jsou k víře vedeni, být součástí katolické komunity, účastnit se náboženského života, povídat si o věcech víry a o problémech, které s ní souvisí. Velmi důležitý je pro ně také dialog, v němž dostávají prostor přemýšlet o nových skutečnostech nebo hodnotit stávající problémy a skutečnosti.

Dalším cílem výzkumné části byla snaha přispět získanými poznatky z rozhovorů ke zkvalitnění sociálních služeb poskytovaných lidem s mentálním postižením. Proto byly výsledky výzkumného šetření předány Oblastní charitě v Poličce a její zaměstnanci mohou tak dále rozvíjet služby v oblasti duchovní péče o lidi s mentálním postižením.

5 Závěr

Cílem této studie bylo na základě rozhovorů s lidmi, kteří jsou členy konkrétní katolické komunity, zjistit, jaký vliv má katolická komunita na člověka s mentálním postižením.

Během výzkumného šetření jsme se přesvědčili, že vstoupit do dialogu s člověkem s mentálním postižením a získat jednoznačné odpovědi na předem stanovené otázky je velmi těžké. Původním smyslem bylo tedy získat kvalitní informace, které lze posléze nějakým způsobem interpretovat. To se nám zcela jistě podařilo u lidí bez postižení, u lidí s mentálním postižením jsme ale dospěli k poznání, že mnohem důležitější než získat přesné a jasné odpovědi na všechny otázky je samotné setkání dvou lidí, setkání dialogické, poskytující lidem s mentálním postižením pocit důležitosti, pocit, že jsou rovnocennými partnery v rozhovoru.

Zvláštním momentem všech setkání s lidmi s mentálním postižením byl následný přesah setkání, kdy nešlo o pouhý přenos informací od jedné strany ke druhé, ale kdy nevědomě došlo právě ke vzájemnému duchovnímu obohacení.

Současný trend ve speciální pedagogice podněcuje svět k inkluzi a integraci lidí s postižením. Aby tyto naše snahy byly úplné, je třeba dát lidem s mentálním postižením příležitost k rozhovoru o svých duchovních potřebách, mluvit s nimi o základních religionistických problémech, poskytnout jim dostatečný přísun informací o náboženství a náboženských směrech, podporovat je a doprovázet na jejich duchovní cestě.

V dialogu s člověkem, ať už s člověkem s postižením nebo bez postižení, můžeme také obohatit sami sebe o nové myšlenky a názory. Dialog může být podnětem k zastavení se v rychlém toku našeho života, může vyvolat skryté bolesti a nalézt na ně lék, může druhému otevřít v sobě nový rozměr přemýšlení, získat nový náhled, vystoupit ze sebe sama, pomoci, přispět a obohatit život náš i toho druhého.

Toto vše by mělo být nějakým způsobem obsaženo také v práci speciálního pedagoga, být přítomen a nabízet účast na životě toho druhého.

Důležitým prvkem života člověka s postižením i bez postižení je být součástí nějakého celku, skupiny, komunity. Zde můžeme vytyčit nový cíl pro speciálního pedagoga. Být prostředníkem mezi věřícím člověkem s mentálním postižením a náboženskou komunitou, citlivě pomoci oběma stranám dosáhnout průniku, tak aby jejich vztah byl přirozený a obohacím pro obě strany.

Domníváme se tedy, že duchovní a náboženské potřeby lidí s mentálním postižením jsou pro ně stejně důležité jako jejich potřeby biologické. Aby mohl být člověk s mentálním postižením plnohodnotně účasten na věcech své víry, je nutná spolupráce organizací, které s lidmi s postižením pracují s jednotlivými náboženskými komunitami, ale také spolupráce speciálních pedagogů s jednotlivými farnostmi.

Považujeme tedy za důležité, aby byl speciální pedagog schopen orientace v náboženském prostředí ve svém okolí a měl k dispozici důležité informace o možnostech podpory duchovního života u lidí se zdravotním postižením.

Výše uvedené zpracování problematiky – postavení člověka s mentálním postižením v katolické komunitě – vnímáme také jako vhodný podklad pro téma diplomové práce.

6 Seznam použitých informačních zdrojů

6.1 Seznam literatury

BEATES, Michael S. *Disability and the Gospel: How God uses our brokenness to display his grace*. Crossway. 2012. Wheaton. ISBN 978-1-4335-3045-6.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

FOUCAULT, Michel. *Dějiny šílenství v době osvícenství: hledání historických kořenů pojmu duševní choroby*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994, 209 s. Edice 21. ISBN 80-7106-085-2.

HALÍK, Tomáš. *Žít s tajemstvím: podněty k promýšlení víry*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, 250 s. ISBN 978-80-7422-255-9.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

KAHLE, Ulrike. *Taufe von Menschen mit einer geistigen Behinderung* in: Gerhard Mellinghoff (ed.), *Die Taufe: Entwürfe, Erfahrungen, Predigten, Gebete*, Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1994, 7282.).

KOUDELKA, Jaroslav. *Pastorace mentálně postižených*. Praha, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Katolická teologická fakulta. Katedra pastorálních oborů a právních věd.

KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. 879 s. ISBN 80-200-1351-2.

MCGRATH, Alister E. *Křesťanská spiritualita: úvod*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2001, 310 s. Katarze. ISBN 80-7207-444-x.

MICHALÍK, Jan. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, 511 s. ISBN 978-80-7367-859-3.

- NOUWEN, Henri J. *Duchovní život jako cesta*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2012, 163 s. Cesty (Vyšehrad). ISBN 978-80-7429-303-0.
- ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, 328 s. ISBN 80-7178-547-4.
- SCHOTT, H. *Kronika medicíny*. 1. vyd. Praha : Fortuna Print , 1994. ISBN 80-85873-16-8.
- SMÉKAL, Vladimír. *O lidské povaze: krátká zamyšlení nad psychickou a duchovní kulturou osobnosti*. 1. české vyd. Brno: Cesta, 2005, 203 s. ISBN 80-7295-069-x.
- Speciální pedagogika*. Časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky, 2011, **21**(4), ISSN 1211-2720.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TITZL, Boris. *Postižený člověk ve společnosti*. Praha: Univerzita Karlova, 2000, 248 s. ISBN 80-86039-90-0.
- VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie*. 1. vyd. Praha: Parta, 2003, 443 s. ISBN 80-7320-063-5.
- VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice: Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 462 s. ISBN 80-7178-798-1
- YONG, Amos. *The Bible, disability and the Church: A new vision of the people of God*. Wm. B. Erdmans Publishing Co. Michigan. 2011. ISBN 978-0-8028-6608-0.

6.2 Internetové zdroje

FOUČKOVÁ, Marta. Hledání duchovní cesty. In: *Regenerace* [online]. Březen, 2003 [cit. 2015 - 05 - 08], dostupné z <http://www.regenerace.net/Archiv/2003/03/fouckova.htm>

GALOFAR, Antonin. Mentálně postižení jsou poslové Boží. In: *Radio Vaticana* [online]. 3. 4. 2014 [cit. 2015 - 05 - 15], dostupné z <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=19927>

GLASER, Milan. Papež: Víru předávají hlavně ženy. In: *Radio Vaticana* [online]. 26. 1. 2015 [cit. 2015 - 05 - 02], dostupné z <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=21388>

HRUBAN, Pavel. Náboženský život lidí s mentálním postižením. In: *Brno.charita* [online]. Únor, 2015 [cit. 2015 - 04 - 30], dostupné z <http://brno.charit.cz/duchovni-sluzba/clanky/nabozensky-zivot-lidi-s-mentálním-postizenim/>

KNIGHT, John. Should we teach the Bible to those with severe cognitive disabilities. In: *Theworksofgod* [online]. January, 10, 2012 [cit. 2015 - 04 - 30], dostupné z

KRANULOVÁ, Daniela. I dnes je v životě místo na zázrak. In: *Halík* [online]. Prosinec, 2010 [cit. 2015 - 05 - 18], dostupné z <http://halik.cz/cs/tvorba/rozhovory/clanek/71/>

MCNAIR, Jeff. The Bible and people with severe intellectual impairments. In: *Disabledchristianity* [online]. January, 25, 2012 [cit. 2015 - 04 - 30], dostupné z <http://disabledchristianity.blogspot.cz/2012/01/bible-and-people-with-severe.html>

Pastoral Statement of US Catholic Bishops on Persons with Disabilities, USCCB – 1978, Large Print Version, 2011 [cit. 2015 - 05 - 08], dostupné z <http://www.ncpd.org/ministries-programs/catechesis>

WHITE, George. People with Disabilities in Cristian Community. *Journal of the Christian Institute on Disability (JCID)*, [online]. 2014, s. 11 – 35 [cit. 2015 – 05 - 04], dostupné z http://www.joniandfriends.org/media/uploads/jcid/jcid_3.1_white_people_with_disabilities_in_christian_community.pdf

7 Seznam příloh

Příloha č. 1: Jednotlivé otázky

A. Lidé s mentálním postižením

- Kdy jste se setkal s vírou v Boha?
- Co pro Vás znamená víra? (jak Vám pomáhá v životě, s čím Vám pomáhá?)
- Jak Vaši víru vnímají Vaši kamarádi, známí, sourozenci, rodiče?
- Co pro Vás znamenají ostatní členové katolické komunity (pomáhají Vám s něčím? Potkáváte se s nimi i mimo života v komunitě?)
- Co Vám přináší katolická komunita? (našel jste si tam kamarády, atd.)

B. Lidé bez postižení, kteří znají respondenty z katolické komunity

- Jak vnímáte člověka s mentálním postižením ve Své katolické komunitě?
- Co si myslíte, že přináší víra lidem s mentálním postižením?
- Co si myslíte, že znamená pro lidi s MP být součástí katolické komunity?

C. Církevní členové poličské katolické komunity

- Jak vnímáte člověka s mentálním postižením ve Své katolické komunitě?
- Co si myslíte, že přináší víra lidem s MP?
- Co si myslíte, že znamená pro lidi s MP být součástí katolické komunity?
- Mohou lidé s mentálním postižením obohatit katolickou komunitu? Pokud ano, čím?